

ผลกระทบทางกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12
Legal implications for agricultural land laws
Of the National Economic and Social Development Plan No. 1-12

รุ่งรัตน์ เจริญจิตต์ (Roongrattana Jaroenjitt)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง (Ramkhamhaeng University)

Email: roongrattana09@gmail.com

Received September 11, 2018; Revised September 24, 2018; Accepted March 15, 2019

Abstract

The purpose of this research was to study the legal impact of agricultural lands according to the National Economic and Social Development Plan from the 1-12 edition. It is a documentary research by searching for information from various documents. Content oriented. The results of the research by overview analysis showed that the economic and social development plan of Thailand has evolved and changed the concept of development according to the era. Which may be classified into 4 phases in relation to agricultural policy National Economic Development Plan No. 1-12 has developed in 4 parts: 1) Human resources 2) Agricultural technology 3) Archaeological systems that are important for agriculture and transportation 4) Creating a strong group of farmers or organizations

Keywords: Impact, Law, National Economic and Social Development Plan, Land, Agriculture

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบทางกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 12 เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ มีการตรวจสอบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยมีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดการพัฒนาตามยุคสมัย โดยจำแนกได้เป็น 4 ระยะในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายด้านเกษตร แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12 มีการพัฒนาครอบคลุมใน 4 ส่วน ดังนี้ 1) ทรัพยากรมนุษย์ 2) เทคโนโลยีการเกษตร 3) ระบบสาธารณูปโภคที่สำคัญต่อการทำการเกษตรและการขนส่ง และ 4) การสร้างกลุ่มหรือองค์กรทางด้านการเกษตรที่เข้มแข็ง

คำสำคัญ : ผลกระทบทางกฎหมาย, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ที่ดิน, เกษตรกรรม

บทนำ

ประเทศในแถบเอเชียหลายประเทศรวมถึงประเทศไทยด้วย มีรายได้หลักเนื่องจากการส่งออกสินค้าการเกษตร ออกจำหน่ายไปยังต่างประเทศ สินค้าการเกษตรจึงมีความสำคัญในด้านการส่งออก ซึ่งเป็นที่มาของเงินตราต่างประเทศ อันถือเป็นรายได้หลักของประเทศ โดยประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์สำคัญส่งออกในปี พ.ศ. 2561 ดังนี้ ในปี 2561 ประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกสินค้าทั้งหมด รวม 8,085,563 (หน่วย: ล้านบาท) โดยมีมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญ รวม 1,388,541,563 (หน่วย: ล้านบาท) คิดเป็นร้อยละ 17.20 ของมูลค่าสินค้าส่งออกทั้งหมด มีสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ส่งออกที่สำคัญ 10 อันดับแรก ประกอบด้วย มูลค่าสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญในการส่งออก ในปี 2559 เรียงตามลำดับประกอบด้วย (1) ยางธรรมชาติ (2) ข้าวและผลิตภัณฑ์ (3) ผลไม้และผลิตภัณฑ์ (4) ปลาและผลิตภัณฑ์ (5) เนื้อไก่และผลิตภัณฑ์ (6) มันสำปะหลังและผลิตภัณฑ์ (7) น้ำตาลและผลิตภัณฑ์ (8) กุ้งและผลิตภัณฑ์ (9) ผัก และผลิตภัณฑ์ (10) กาแฟและเศษที่เหลือใช้ทำอาหารสัตว์ (11) สินค้าเกษตรอื่น ๆ (Office of Agricultural Economics, 2018)

ในช่วงเวลาเกือบ 6 ทศวรรษที่ผ่านมา จะหานโยบายใดในสังคมไทยที่สร้างผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจไทยอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งไปกว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นไม่มี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กลายเป็นแม่แบบของการวางแผนด้านเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยอย่างเด่นชัด รวมทั้งยังเป็นเป้าหมายร่วมที่คนในสังคมไทยพยายามขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้เดินไปในทิศทางเดียวกัน แม้ระยะหลังจะเน้นฉันทามติและการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในขั้นตอนการวางแผนมากขึ้นก็ตาม (Mooksong, n.d.)

ผลกระทบทางกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12 ด้านการเกษตรกรรมมีบทบาทในการพัฒนาเกษตรกรรมของประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านป่าไม้ ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ ด้านการพัฒนาที่ดิน ด้านการเพาะปลูก ด้านการประมงและปศุสัตว์ ด้านการเกษตรอุตสาหกรรมและธุรกิจการเกษตร และด้านการสหกรณ์ การเกษตรกรรมได้มีการขยายตัวพัฒนาเข้าสู่รูปแบบการผลิตและนำวิธีการสมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนาการเกษตรกรรม ทั้งในด้านการชลประทาน การทดลองค้นคว้าและวิจัย การส่งเสริมการจัดระบบการใช้ที่ดินทำการเกษตร การคัดเลือกพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม สภาพปัญหาต่าง ๆ ด้านการเกษตรกรรมของประเทศไทยก็ยังคงมีอยู่ทั้งในแง่ของโครงสร้างการผลิตของไทยที่ได้เปลี่ยนผ่านจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้น ปัญหาด้านโครงสร้างการเกษตรกรรมที่การพัฒนาในภาคการเกษตรมีความล่าช้ากว่าในสาขาเศรษฐกิจอื่น ๆ มีผลผลิตทางการผลิตต่ำ เนื่องจากการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้สนับสนุนมีน้อย ในขณะที่คุณภาพดินแย่ง มีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม และการบริหารจัดการน้ำยังไม่เป็นระบบ สาขาเกษตรต้องเผชิญกับความผันผวนของสภาพภูมิอากาศและราคาสินค้าโดยไม่มีระบบประกันความเสี่ยงที่เหมาะสม การให้ความช่วยเหลือโดยรัฐในลักษณะของการอุดหนุนโดยไม่ได้ยึดโยงเข้ากับการเพิ่มประสิทธิภาพจึงเป็นภาระงบประมาณในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง (Office of the National Economic and Social Development Board, 2016)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจำกัดกรอบในการศึกษาเฉพาะปัญหาด้านการจัดการที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ดังนั้น จึงสมควรที่จะมีการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา แนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนสภาพปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ หรือนโยบายของรัฐด้านที่ดินเกษตรกรรม ผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการปฏิรูปประเทศและยุทธศาสตร์ชาติ รวมทั้งผลกระทบทางกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมทั้งข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา และมาตรการที่เหมาะสมในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ทั้งในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางในการสร้างความเป็นธรรม

ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้การแก้ไขปัญหาด้านเกษตรกรรมของประเทศไทยเป็นไปอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพและมีความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น หากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอแนะดังกล่าวไปปรับใช้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์จะทำให้ภาครัฐประหยัดงบประมาณในการแก้ไขปัญหาภาคเกษตรกรรม และประชาชนส่วนใหญ่เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 12 รวมทั้งแผนการปฏิรูปประเทศและยุทธศาสตร์ชาติ ที่มีผลต่อกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อหาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมและเป็นธรรม ในการปรับปรุงแก้ไขและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของไทย

ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาขอบเขตด้านเนื้อหาโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีด้านนโยบายสาธารณะ ผลกระทบความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายสาธารณะด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะเกี่ยวกับที่ดินเพื่อการเกษตร รวมถึงผลกระทบจากกฎหมายที่เกิดขึ้นจากนโยบายสาธารณะที่อยู่ในรูปของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12 ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนการปฏิรูปประเทศตลอดจนศึกษามาตรการทางกฎหมายในการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ทบทวนวรรณกรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โครงการพัฒนาของรัฐสำหรับประเทศไทย (A Public Development Program for Thailand) ซึ่งต่อมากลายเป็นแผนพัฒนาการเศรษฐกิจฉบับแรกนั่นเอง โดยข้อเสนอแนะจากธนาคารโลก ดังกล่าวที่ตีพิมพ์เป็นผลของการวิจัยที่ทำขึ้นในนามของรัฐบาลไทยใน ปี 2502 ได้กลายเป็นหลักการที่คณะกรรมการร่างแผนพัฒนาการเศรษฐกิจได้นำมาใช้ในแผนพัฒนาฯ เกือบทั้งหมด (Chaloemtiarana, 1983) ต่อมาคณะผู้เชี่ยวชาญจากธนาคารโลกได้เสนอแนะให้มีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มบทบาทหน้าที่ของ “สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ” ให้มีมากขึ้น และให้จัดตั้งเป็นหน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่วางแผนพัฒนาประเทศขึ้นมาเป็นการเฉพาะ จนกระทั่งในปี 2515 มีการนำกระบวนการวางแผนพัฒนาสังคมเข้ามาใช้ควบคู่กับการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่างจริงจัง จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อของหน่วยงานใหม่อีกครั้ง เป็น “สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้อย่างเป็นทางการโดยอยู่ภายใต้สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีตลอดมาจวบจนปัจจุบัน จากนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อหน่วยงานเป็น “สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ตามพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2561 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2561 เป็นต้นมา

จากการจัดทำแผนพัฒนาประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 อันเป็นฉบับปัจจุบัน ประเทศไทยมีการมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องภายใต้สถานการณ์เงื่อนไข และการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ แผนพัฒนาฯ ฉบับปัจจุบันคือฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2540-2544) นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศ ที่ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ ดังจะได้นำเสนอรายละเอียดของหลักการแนวทางและสาระสำคัญในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับในบทต่อไป เมื่อเทียบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของต่างประเทศประเทศญี่ปุ่น มีประชากรประมาณ 127 ล้านคน มีประชากรมากเป็นอันดับ 11 ของโลก และมีจำนวน

แรงงานด้านการเกษตรเพียง ร้อยละ 7.5 ของแรงงานทั้งหมด มีพื้นที่ 377,915 ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกาะ ประกอบด้วย สอกโกโด, ฮอนชู, ชิโกกุ และคิวชู มีพื้นที่เหมาะสมในการทำเกษตรกรรมเพียง ร้อยละ 11 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ มีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านเกษตรกรรมของประเทศคือ Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries หรืออย่างปัจจุบันการพัฒนาของเกาหลีอยู่ในยุคที่เรียกว่า ยุคของการสร้างความเสมอภาคทางสังคม (ค.ศ. 2003 – ปัจจุบัน) รัฐบาลยังให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจในระบบตลาดเสรียิ่งขึ้น ส่งเสริมให้มีการลงทุนและการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจให้กว้างขวาง รวมทั้งเน้นการวิจัยพัฒนาในธุรกิจอุตสาหกรรม ทั้งนี้ เพราะในศตวรรษที่ 21 ความแข็งแกร่งของชาติ วัดได้จากระดับการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Thandee, 2005) และประเทศลาว มีข้อเด่นตรงที่ยังมีสัดส่วนพื้นที่เพื่อทำการเกษตรมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่น้อย แต่เนื่องจากลักษณะพื้นที่ที่มีภูเขาเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้การขนส่งสินค้ามีความยากลำบาก หรือแม้กระทั่งเมื่อปลูกพืชแล้วไม่มีตลาดรองรับ นอกจากนี้ ราคาสินค้าทางการเกษตรก็ไม่แน่นอนจึงเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่ง ที่ทำให้การเกษตรในประเทศลาวยังไม่เติบโตเท่าที่ควร การเกษตรโดยรวมในปัจจุบันของประเทศลาว กำลังมีการขยายตัวตามลำดับ สวนมากเป็นการเกษตรแบบผสมผสาน ที่มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ควบคู่กันไป หรือการเกษตรแบบครัวเรือน ที่ประชาชนทำมาหากินพอเลี้ยงครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ การปลูกพืชในเชิงเศรษฐกิจ หรือระดับอุตสาหกรรม ยังมีการเติบโตค่อนข้างช้า เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องทุนในการผลิต สวนการเลี้ยงสัตว์และการประมงก็มีการเติบโตไปในทางที่ดีขึ้น เนื่องจากมีความต้องการของตลาดเพิ่มมากขึ้น เป็นผลจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นนั่นเอง การผลิตในส่วนนี้โดยมากเพื่อเป็นอาหารมนุษย์ เช่น ปลา ไก่ หมู วัวและควาย สวนการผลิตทางด้านปศุสัตว์ มีปริมาณลดลง เนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อเปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำไร่และทำสวน ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลลาวจึงได้ออกมาตรการในการใช้พื้นที่แบบจำกัด กล่าวคือ แต่ละครอบครัวมีสิทธิครอบครองพื้นที่ได้เพียงสามไร่ (4,800 ตารางเมตร) และมีการปลูกป่าในแต่ละปีเพื่อทดแทนพื้นที่ป่าที่ลดลง (Department of Trade Negotiations Ministry of Commerce, 2016)

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายด้านเกษตร แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2504-2506) มีนโยบายด้านการเกษตรกรรม ประกอบด้วย (1) เพิ่มปริมาณการผลิตด้านเกษตรกรรม (2) ส่งเสริมการปรับปรุงวิธีการผลิต (3) ปรับปรุงเร่งรัดการสงวนป่าไม้ (4) ปรับปรุง บำรุง รักษา และสร้างแหล่งผลิตและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดและสัตว์น้ำ (5) เผยแพร่และส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ (6) ดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท (7) ดำเนินงานตามโครงการจัดที่ดิน (8) ดำเนินงานปรับปรุงนิคมสร้างตนเองที่มีอยู่แล้ว (Office of the National Economic Development Council, 1960)

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 สภาพปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางด้านเทคนิค วิชาการ และการบริหาร และต้องพึ่งเงินทุนเงินกู้จากต่างประเทศ ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินงานตามโครงการของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ผลกระทบประการสำคัญ คือ การกระจายรายได้ยังไม่ยุติธรรม เพราะผลจากการพัฒนาดกอยู่กับผู้มีโอกาสทางเศรษฐกิจ (Office of the National Economic Development Council, 1967)

2. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) นโยบายตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 ในด้านเกษตรกรรม ประกอบด้วย (1) เร่งปรับปรุงขยายพื้นฐานทางการเกษตรให้มั่นคงและสามารถอำนวยการประโยชน์ให้แก่ เกษตรกรได้มากที่สุด โดยเฉพาะชลประทานและเส้นทางคมนาคม (2) พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าในการเกษตร อันได้แก่ การพัฒนาและอนุรักษ์ป่าไม้ การพัฒนาแหล่งน้ำ การพัฒนาที่ดินและความอุดมสมบูรณ์ของดิน (3) ปรับปรุงการค้นคว้าวิจัยการเกษตรให้ทันสมัยและก้าวหน้าอยู่เสมอ (4) ส่งเสริมการผลิตและปรับปรุงคุณภาพผลิตผลให้ได้ปริมาณและมาตรฐาน ตามความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ (5) ปรับปรุงระบบสังคม

ของเกษตรกรให้มีฐานะการครองชีพและสวัสดิการดี ยิ่งขึ้นและส่งเสริมการเกษตรให้เป็นอาชีพที่ให้ผลตอบแทนสูง มีความมั่นคง (6) ปรับปรุงระบบถือครองที่ดินให้เกษตรกรได้มีที่ดินเป็นของตนเองเพียงพอ สำหรับการประกอบอาชีพในรูประบบการผลิตเพื่อการค้า ตลอดจนปรับปรุงระบบการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรให้เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย (7) ส่งเสริมสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์ กลุ่มชาวนา สมาคมชลประทาน ราษฎร กลุ่มเกษตรกรประเภทต่าง ๆ ตลอดจนหน่วยยุวเกษตรกรให้เป็นปึกแผ่น (Office of the National Economic Development Council, 1967)

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนา ฉบับที่ 2 สภาพปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้น เนื่องจากการทำงานของรัฐบาลมีลักษณะซ้ำซ้อนและขาดการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และการกระจายรายได้ยังคงกระจุกตัวอยู่กับคนส่วนน้อย ในระยะต้นของแผนพัฒนา จะเห็นได้ว่า ภาวะเศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการลงทุนทั้งจากแหล่งเงินทุนภายในและภายนอกประเทศในอัตราที่สูง แต่ระยะปลายแผนภาวะเศรษฐกิจขยายตัวช้าลงเนื่องจากราคาข้าวและยางพาราในตลาดโลกตกต่ำลง ในด้านการค้ากับต่างประเทศ สินค้าออกที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นสินค้าขั้นปฐมอันเป็นผลิตผลทางเกษตรกรรม ซึ่งรวมทั้งพืชประเภทต่าง ๆ ปศุสัตว์ ผลิตภัณฑ์ป่าไม้และการประมง ในปี พ.ศ. 2512 สินค้าออกอันเป็นผลผลิตผลเกษตรมีมูลค่า 10,27.8 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 68.1 ของมูลค่าสินค้าออกทั้งหมด 14,722 ล้านบาท ผลของการพัฒนาส่งผลให้สัดส่วนของภาคการเกษตรในรายได้ประชาชาติคิดเป็นร้อยละ 25.95 และการขยายตัวของเศรษฐกิจภาคเกษตรร้อยละ 8.08 ต่อปี โดยเศรษฐกิจรวมของประเทศขยายตัวร้อยละ 6.49 ต่อปี (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2007a)

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) เน้นการส่งเสริมสนับสนุนด้านการเกษตร โดยเร่งรัดการผลิตและการส่งออกสินค้าเกษตรให้ได้มากยิ่งขึ้น จัดตั้งเขตส่งเสริมการเกษตรเพื่อการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญบางชนิด โดยเฉพาะการผลิตพืชเพื่อการส่งออก ให้มีการปลูกพืชหลายครั้งในรอบปีในเขตชลประทาน ขยายงานวิจัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรและสถาบันทางการเกษตร เพื่อให้การสนับสนุนในเรื่องของปัจจัยการผลิตและการให้สินเชื่อ

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 เมื่อการปฏิบัติตามแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 เสร็จสิ้นลงพบว่า เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ และการขยายตัวของภาคการเกษตรถดถอยลง เนื่องมาจากการที่ประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาเนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวน (ฝนทิ้งช่วง) และความผันผวนของภาวะเศรษฐกิจโลก ผลของการพัฒนาในระยะของแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 ปรากฏว่า เศรษฐกิจขยายตัวในระดับต่ำกว่าเป้าหมายคือ ขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 6.5 รายได้เฉลี่ยต่อคนเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.5 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายเช่นกัน และจากภาวะฝนแล้งในปี พ.ศ. 2516 และ พ.ศ. 2519 ส่งผลกระทบต่อการผลิตภาคเกษตร แม้ว่าภาคอุตสาหกรรมจะยังคงขยายตัวสูงในตอนต้นแผน แต่วิกฤตน้ำมันและการเพิ่มขึ้นของราคาวัตถุดิบนำเข้า ทำให้การผลิตภาคอุตสาหกรรมในช่วงปลายแผนเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 5.5 ต่อปี ในขณะที่อัตราเงินเฟ้อสูงคือ เฉลี่ยร้อยละ 10.8 ต่อปี สัดส่วนของมูลค่าภาคการเกษตรในผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศลงมาอยู่ที่ 23.20 การขยายตัวของภาคการเกษตรและอัตราการขยายตัวโดยรวมลดลงเหลืออยู่ที่ร้อยละ 4.97 และ 6.58 ต่อปี ผลิตภัณฑ์ประชาชาติภายในประเทศมีอัตราการเพิ่มต่ำกว่าเป้าหมาย ส่งผลให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ ภาวะเศรษฐกิจและการลงทุนในประเทศซบเซา และมีการว่างงานสูง แต่อัตราการเพิ่มของประชากรใกล้เคียงตามเป้าหมาย คือ ร้อยละ 2.6 ต่อปี เมื่อสิ้นแผน (Office of the National Economic Development Council, 1977)

4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ด้านแผนพัฒนาการเกษตร กำหนดเป้าหมายการขยายตัวทางการเกษตรไว้ร้อยละ 5 ต่อปี ขณะที่กำหนดให้เศรษฐกิจรวมขยายตัวในอัตราร้อยละ 7 ต่อปี การพัฒนามุ่งเน้นปรับปรุงระบบชลประทานขนาดเล็กและขนาดกลาง เพื่อสนับสนุนการปลูกพืชหลายครั้งในรอบปี

ปรับโครงสร้างการผลิตในระดับไร่นา การวิจัยและค้นคว้าทางการเกษตร โดยเฉพาะการปรับปรุงพันธุ์พืชและสัตว์ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานทางการตลาด เช่น ถนนในชนบท คลังสินค้า เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับเกษตรกร รวมถึงพยายามตัดมาตรการต่าง ๆ ที่เป็นภาระต่อเกษตรกร สนับสนุนสถาบันการเงินของรัฐและธนาคารพาณิชย์ เพื่อขยายสินเชื่อทางการเกษตรให้แก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรอย่างกว้างขวาง ส่งเสริมการรวมกลุ่มของสถาบันต่าง ๆ ในชนบทเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผูกอบรม ให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย และการเพิ่มรายได้ เพื่อเป็นการสร้างประสิทธิภาพให้กับภาคเกษตร ส่วนของทรัพยากรที่ดินการเกษตรนั้นได้มีการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดิน ปรับปรุงคุณภาพที่ดิน และการจัดระบบการปลูกพืชให้เหมาะสมกับคุณภาพที่ดิน (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2007b)

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ปรากฏว่า เศรษฐกิจโลกยังมีความผันผวน เกิดภาวะเงินเฟ้อและค่าครองชีพสูง ตลอดจนรายจ่ายภาครัฐบาลสูงขึ้นเป็นผลให้การขาดดุลการค้ากับต่างประเทศสูงเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศกระเตื้องขึ้นกว่าในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 การผลิตโดยส่วนรวมขยายตัวตามเป้าหมาย และการลดอัตราการเพิ่มของประชากรก็อยู่ในเกณฑ์ที่กำหนดเช่นกัน ในส่วนของรายได้จากการเกษตรได้เพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากการเกษตรในอดีต แต่ความสำคัญของการเกษตรเมื่อเปรียบเทียบกับภาคนอกการเกษตรแล้วปรากฏว่าลดลง ทำให้สัดส่วนความสำคัญของการเกษตรต่อเศรษฐกิจรวมลดลงเหลือ ร้อยละ 19.55 ในรายได้ประชาชาติ อัตราการขยายตัวของภาคการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้อยู่ที่ร้อยละ 2.61 ต่อปี ในขณะที่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ที่ร้อยละ 7.46 ต่อปี (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2007b)

5. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) สำหรับการพัฒนาการเกษตร ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ได้ดำเนินการปรับโครงสร้างการผลิตทางการเกษตรจากที่เคยเพิ่มผลผลิตด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูกเปลี่ยนเป็นการเพิ่มผลผลิตด้วยการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น เร่งรัดการกระจายการถือครองที่ดินและให้กรรมสิทธิ์ที่ดินทำกินเพื่อการเกษตร ขยายการให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรเข้าด้วยกันกับสินเชื่ออุตสาหกรรมในครัวเรือน และปรับเป็นสินเชื่อชนบท สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกทางพื้นฐานของการตลาด พร้อมกับการหาทางจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรเพื่อให้เป็นแหล่งกระจายสินค้าระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ส่งเสริมการรวมกลุ่มของสถาบันต่าง ๆ ในชนบท เพื่อการให้ความช่วยเหลือและการฝึกอบรมความรู้ทางการเกษตรสมัยใหม่ (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2007c)

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 เนื่องจากปัญหาความผันผวนของภาวะเศรษฐกิจโลก การขาดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเงินของประเทศ ทำให้การเพิ่มผลิตภัณธ์รายได้ประชาชาติมีอัตรา ร้อยละ 4.9 ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ร้อยละ 6.6 ต่อปี อีกทั้งปัญหาความอ่อนแอของโครงสร้างการผลิต กล่าวคือ รายได้หลักของประเทศยังคงต้องพึ่งผลผลิตทางการเกษตรไม่กี่ชนิด จึงมักได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของตลาดโลกอยู่เสมอทำให้สัดส่วนของภาคเกษตรในเศรษฐกิจรวมของประเทศหดตัวลงเหลือ ร้อยละ 17.45 และเกิดการขยายตัวของการผลิตในภาคการเกษตร ร้อยละ 3.70 ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในขณะที่การขยายตัวของประเทศอยู่ที่ร้อยละ 5.34 ต่อปี ทั้งนี้เพราะปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติและราคาผลผลิตเกษตรตกต่ำ รวมทั้งการขยายตัวและการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมได้เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ในช่วงระยะเวลาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ (Office of the National Economic and Social Development Board, 1987)

6. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) สำหรับนโยบายด้านการพัฒนาการเกษตรตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2007d) ได้เน้นการปรับโครงสร้างการผลิตด้านการเกษตร เพื่อให้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่และยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้สามารถใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ใหม่ให้แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง ปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตทางการเกษตร โดยการลดต้นทุนการผลิตและใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในประเทศ เร่งรัดการกระจายการผลิตและการตลาด เพื่อลดความเสี่ยงในด้านรายได้ของเกษตรกรและรายได้จากการส่งออกของประเทศ ปรับปรุงการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและอุตสาหกรรม อาทิ เทคโนโลยีชีวภาพ และนำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม สนับสนุนสินเชื่อการเกษตร และจัดตั้งไซโลเพื่อใช้เก็บรักษาพืชผลทางการเกษตรและสร้างเสถียรภาพทางด้านราคา

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ผลของการดำเนินงานตามแผนพัฒนาฯ ดังกล่าวทำให้เศรษฐกิจไทยมีการขยายตัวในระดับสูงและเปิดกว้างเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสากลมากขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจไทย ขยายตัวอย่างมั่นคงและมีเสถียรภาพ และฐานะการเงินการคลังของประเทศดีขึ้น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเฉลี่ย ร้อยละ 10.5 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ อันเนื่องมาจากการขยายตัวของการส่งออก การลงทุน และการท่องเที่ยวทำให้สัดส่วนความสำคัญของภาคการเกษตรลดลงเหลือ ร้อยละ 13.43 แต่อัตราการขยายตัวของภาคการเกษตรได้เพิ่มขึ้นมากกว่าในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 และ 5 คือ อยู่ในระดับร้อยละ 4.82 ต่อปี ในขณะที่อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจรวมของประเทศได้ปรับตัวสูงขึ้นถึง ร้อยละ 11.37 ต่อปี ฐานะการเงินการคลังของประเทศมีเสถียรภาพ คนไทยมีรายได้และการจ้างงานเพิ่มขึ้นทุนสำรองเงินตราต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้น ภาระหนี้สินต่างประเทศลดลง และรายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มสูงขึ้น นับเป็นแผนพัฒนาฉบับที่ประสบความสำเร็จที่สุด และเศรษฐกิจพัฒนาขยายตัวมากที่สุดอีกด้วย ในขณะที่สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างคนในเมืองกับคนในชนบทขยายตัวเพิ่มมากขึ้น กลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มอาชีพที่ยากจนที่สุด มีรายได้น้อยที่สุด เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ประมง แร่ธาตุและปัญหามลพิษต่าง ๆ เนื่องจากมีการระดมมาใช้ในอัตราที่สูง เพื่อสนองความต้องการในการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ (Office of the National Economic and Social Development Board, 1992)

7. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) สำหรับด้านการเกษตร แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 7 เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยเน้นความสมดุลของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และความเป็นธรรมในสังคมควบคู่กันไป ส่วนของแผนพัฒนาการเกษตร เน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการกระจายผลของการพัฒนาและการจัดการเรื่องทรัพยากรธรรมชาติทางการเกษตรควบคู่กับการพัฒนา โดยกำหนดเป้าหมายการขยายตัวของภาคการเกษตรไว้ในระดับเฉลี่ย ร้อยละ 3.4 ต่อปี และเป้าหมายรายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อหัว (ภาคเกษตร) เพิ่มขึ้นร้อยละ 7 ต่อปี ด้านทรัพยากรแหล่งน้ำ มีเป้าหมายพัฒนาแหล่งน้ำอย่างเป็นระบบลุ่มน้ำทั้ง 25 ลุ่มน้ำทั่วประเทศ ด้านทรัพยากรที่ดิน มีเป้าหมายการพัฒนาในเรื่องการเร่งรัดการแก้ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินโดยวิธีการปฏิรูปที่ดินปีละไม่ต่ำกว่า 4 ล้านไร่ (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 1997)

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ผลของการดำเนินงานตามแผนพัฒนาฯ ดังกล่าวทำให้เศรษฐกิจไทยมีอัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของสาขาเกษตร โดยเฉลี่ยเพียงร้อยละ 2.83 ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ร้อยละ 3.4 ต่อปี ในขณะที่อัตราการขยายตัวรวมของประเทศอยู่ที่ 8.10 ต่อปี รวมทั้งสัดส่วนของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมในประเทศของภาคเกษตรลดลงเรื่อย ๆ เมื่อเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมใน

ประเทศทั้งหมด โดยเฉลี่ยทั้งแผนเท่ากับร้อยละ 10.09 เท่านั้น ซึ่งได้ส่งผลให้รายได้ที่แท้จริงของประชากรในภาคเกษตรเฉลี่ยต่อคนต่อปี มีอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 2.5 ต่อปี ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน ร้อยละ 7 ต่อปี (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 1997)

8. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ดังนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 นี้ จึงเน้นการฝึกให้เกิดความชำนาญด้านทักษะทั้งในสถานศึกษาและสถานประกอบการ รวมถึงการเร่งรัดการดำเนินงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี โดยการพัฒนาการเกษตรในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการคือ ((Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2007d) (1) การรักษาศีตความสามารถในการแข่งขันสินค้าเกษตรในตลาดโลก (2) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการพัฒนาอย่างยั่งยืน และ (3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กรเกษตรกรให้เข้มแข็ง รวมทั้งยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตให้สูงขึ้นและให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เมื่อเริ่มต้นแผนพัฒนาฯ ได้กำหนดเป้าหมายของอัตราการขยายตัวของภาคเกษตรเฉลี่ยร้อยละ 2.9 ต่อปี และต่อมาได้ปรับเป็นร้อยละ 3.0 เนื่องจากการเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงในค่าเงินบาทในช่วงกลางปี 2540 ทำให้ภาคเกษตรปรับยุทธศาสตร์การดำเนินงานใหม่ เช่น การปรับโครงสร้างการเกษตร การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิต การปรับปรุงคุณภาพและการแปรรูป ส่งเสริมการออมในชนบท เป็นต้น

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในตอนเริ่มต้นของแผนพัฒนาฯ ช่วงปลายปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เกิดการว่างงาน ธุรกิจล้มละลายและปัญหาหนี้สินจากต่างประเทศ จนนำไปสู่การขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงิน จากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) จากวิกฤตการณ์ครั้งนี้ จึงได้ปรับวัตถุประสงค์และแนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การลดผลกระทบต่อการพัฒนาคนและสังคม การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้เข้มแข็งและกลับสู่สมดุล และการปรับระบบบริหารจัดการเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างรุนแรงความพยายามในการแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะปานกลาง (Office of the National Economic and Social Development Board, 2001)

9. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) (ประกาศพระบรมราชโองการ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ลงวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2544) โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาการเกษตรในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ มุ่งเน้นการสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกร การรักษาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคเกษตรในระดับที่เหมาะสม คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของภาคเกษตรขยายตัวเฉลี่ย ร้อยละ 2 ต่อปี และเกษตรกรมีรายได้สุทธิของครัวเรือนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 3 ต่อปี เป้าหมายของการพัฒนาการเกษตรในด้านสังคม มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกร โดยขยายกระบวนการพัฒนาการเกษตรแนวเศรษฐกิจพอเพียง ให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านทั่วประเทศในปี 2549 รวมทั้งขยายหลักประกันสังคมให้ครอบคลุมเกษตรกรและแรงงานในภาคเกษตรอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ด้านสังคม มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนเกษตร และสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกร โดยขยายกระบวนการพัฒนาการเกษตรแนวเศรษฐกิจพอเพียง ให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านทั่วประเทศใน ปี 2549 รวมทั้งขยายหลักประกันสังคมให้ครอบคลุมเกษตรกรและแรงงานในภาคเกษตรอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2007d)

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สรุปได้ว่า ประสบความสำเร็จที่น่าพอใจ เนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องในอัตราเฉลี่ย ร้อยละ 5.7 ต่อปี เสถียรภาพทางเศรษฐกิจปรับตัวสู่ความมั่นคง ลดภาวะความยากจนลงได้มาก ขณะเดียวกันก็ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดีกินดีเป็นอย่างมาก เนื่องมาจากการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาพอนามัย การมีหลักประกันสุขภาพที่มีการปรับปรุงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยครอบคลุมคนส่วนใหญ่ของประเทศและการลดลงของปัญหาอาชญากรรม ในด้านเศรษฐกิจการเกษตรพบว่าอัตราการขยายตัวของภาคการเกษตรอยู่ที่ ร้อยละ 1.24 ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ ร้อยละ 2 ต่อปี เนื่องจากเกิดปัจจัยในด้านลบหลายประการ อาทิ การเกิดไข้หวัดนก ระบาดในช่วงปลายปี 2546 ต่อเนื่องมาถึงต้นปี 2548 การเกิดภาวะภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วง การเพิ่มขึ้นของราคาน้ำมัน รวมทั้งการเกิดมหันตภัยสึนามิ ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายกับผลิตผลสาขาการผลิตด้านพืช และประมง ดังนั้นจึงทำให้อัตราการขยายตัวภาคเกษตรไม่เป็นไปตามเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ โดยภาคเกษตรมีสัดส่วนในระบบเศรษฐกิจของประเทศประมาณ ร้อยละ 10 จากที่เคยมีสัดส่วนมากกว่า ร้อยละ 30 สาเหตุสำคัญเนื่องจากสินค้าเกษตรบางส่วนเป็นวัตถุดิบเพิ่มมูลค่าให้ภาคอุตสาหกรรมและบริการ หากเป็นสินค้าเกษตรโดยตรง ไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการแข่งขันของสินค้าอื่นทั้งในและนอกประเทศได้ดั่งนึก ทำให้ภาคเกษตรลดบทบาทในระบบเศรษฐกิจลง การขยายตัวของภาคเกษตรจึงค่อนข้างผันผวน ประชากรและแรงงานในภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการผลิตอื่น โดยเฉพาะสาขาอุตสาหกรรมและบริการทำให้ในปี 2548 มีประชากรในภาคเกษตรประมาณ 34.87 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วน ร้อยละ 52.52 ของประชากรทั้งหมด และมีจำนวนแรงงานในภาคเกษตรประมาณ 18.65 ล้านคนหรือ ร้อยละ 49.33 ของแรงงานทั้งหมด (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2011)

10. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) (ประกาศพระบรมราชโองการ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ลงวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ.2549) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายด้านการเกษตร ปรากฏในเป้าหมายและแนวทางของแผนพัฒนาฯ โดยปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีความสมดุลและยั่งยืนโดยให้สัดส่วนภาคเศรษฐกิจในประเทศต่อภาคการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 75 สัดส่วนภาคการผลิตเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15 ครึ่งเรือนเกษตรยากจนลดลงเหลือ ร้อยละ 4 สาขาเกษตรมีอัตราการเติบโตเฉลี่ย ร้อยละ 3 ต่อปี ภายในปี พ.ศ. 2554 โดยครึ่งเรือนเกษตรไม่ต่ำกว่า 1 ใน 4 ทำการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนให้ครัวเรือนเกษตรลดการใช้สารเคมีในฟาร์ม รวมทั้งส่งเสริมฟาร์ม/โรงงานที่ผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้มีมาตรฐาน

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 การพัฒนาการเกษตรของประเทศในช่วงที่ผ่านมา ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับแรกจนถึงฉบับที่ 10 มุ่งเน้นความเจริญเติบโตของภาคเกษตรและการยกระดับรายได้ของเกษตรกร ซึ่งการวัดการเติบโตของภาคเกษตรจะพิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตร โดยมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรเฉลี่ย มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 0.086 ล้านล้านบาท ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็น 0.385 ล้านล้านบาท ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ขณะเดียวกันมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรเฉลี่ย มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยเพิ่มขึ้นจาก 0.025 ล้านล้านบาท ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็น 1.131 ล้านล้านบาท ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างการผลิตของภาคเกษตร พบว่า สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ มีแนวโน้มลดลง โดยลดลงจากเฉลี่ย ร้อยละ 29.8 ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็นร้อยละ 8.7 ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ทั้งนี้ การที่ ภาคเกษตรขยายตัวชะลอลงและมีสัดส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

ลดลงนั้น เป็นผลมาจาก ภาคการผลิตที่สำคัญอื่น ๆ อาทิ ภาคอุตสาหกรรมและการบริการขยายตัวในอัตราที่สูงกว่าภาคเกษตร

ในขณะเดียวกันสภาพปัญหาคือประชากรภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง จากจำนวน 25.04 ล้านคน ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 หรือ ร้อยละ 40.19 ของประชากรทั้งหมด ลดลงเหลือ 24.48 ล้านคน ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 หรือ ร้อยละ 38.32 ของประชากรทั้งหมด โดยมีอัตราการลดลง ร้อยละ 1.12 ต่อปี สำหรับแรงงานภาคเกษตรก็มีแนวโน้มลดลงเช่นเดียวกัน โดยลดลง จาก 19.32 ล้านคน ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 หรือ ร้อยละ 52.73 ของแรงงานทั้งหมด ลดลงเหลือ 17.41 ล้านคน ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 หรือ ร้อยละ 44.42 ของแรงงานทั้งหมด โดยมีอัตราการลดลง ร้อยละ 5.07 ต่อปี เนื่องจากการทำงานในภาคเกษตรส่วนใหญ่เป็นการทำงานแบบฤดูกาล การขาดสวัสดิการ และคุ้มครองแรงงาน จึงเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้แรงงานภาคเกษตรมีการอพยพเข้าสู่นอกภาคเกษตร ทั้งในรูปของการเคลื่อนย้ายแบบชั่วคราวและถาวร ภาคเกษตรมีแนวโน้มจะประสบกับปัญหาเชิงโครงสร้างเนื่องจากพื้นที่มีจำกัด ผลิภาพการผลิตทางการเกษตรแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเลยในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ดังนั้นแนวทางพัฒนาภาคเกษตรต่อไปจะต้องปรับปรุงและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ เพื่อสร้างความเจริญเติบโตและความมั่นคงในการประกอบอาชีพเกษตรอย่างยั่งยืนต่อไป (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2011)

11. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไว้ 6 ด้าน โดยยุทธศาสตร์ด้านการเกษตรคือ “ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน” ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้ภาคเกษตรเป็นฐานการผลิตอาหารและพลังงานที่มีความมั่นคง โดยการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตร การสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขณะเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานชีวภาพทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ภาคเกษตรสามารถพึ่งตนเองและเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง (Office of the National Economic and Social Development Board, 2011)

อุปสรรคและผลที่ได้รับเมื่อสิ้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (Office of the National Economic and Social Development Board, 2015) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจของประเทศในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 เริ่มแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดในการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แม้ว่าเศรษฐกิจของไทยในระยะที่ผ่านมา (ยกเว้นช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ปี 2540-2541) จะขยายตัวได้ดีเฉลี่ยประมาณ ร้อยละ 5 ต่อปี จนทำให้รายได้ประชาชาติต่อหัว (GNP Per Capita) ในปี 2557 มาอยู่ที่ประมาณ 196,240 บาท หรือประมาณ 6,041 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา ต่อคนต่อปี ซึ่งทำให้ประเทศไทยได้ขยับฐานะขึ้นมาเป็นประเทศรายได้ปานกลางขั้นสูง (Upper Middle Income Country) อย่างไรก็ตาม ในระยะ 8 ปีที่ผ่านมาการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะลดตัวลงและมีความผันผวน โดยขยายตัวเฉลี่ยเพียง ร้อยละ 3.2 ชะลอจากร้อยละ 5.7 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 นอกจากนี้ เมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค จะพบว่าอัตราการขยายตัวของการลงทุนของไทยโดยเฉลี่ยในช่วงปี 2543-2557 อยู่ที่ประมาณ ร้อยละ 4.9 ต่ำกว่าสิงคโปร์และมาเลเซีย ซึ่งมีระดับการพัฒนาที่สูงกว่าไทย

12. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) (ประกาศพระบรมราชโองการเรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ลงวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2559 ประกาศราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133 ตอนที่ 115ก วันที่ 30 ธันวาคม 2559) สำหรับการพัฒนาในภาคเกษตรมีความล่าช้ากว่าในสาขาเศรษฐกิจอื่น ๆ ผลิภาพการผลิตต่ำเนื่องจากการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้สนับสนุนมีน้อย ในขณะที่

คุณภาพดินแย่ง มีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม และการบริหารจัดการน้ำยังไม่เป็นระบบ ภาคการเกษตรต้องเผชิญกับความผันผวนของสภาพภูมิอากาศและราคาสินค้าโดยไม่มีระบบประกันความเสี่ยงที่เหมาะสม การให้ความช่วยเหลือโดยรัฐในลักษณะของการอุดหนุน โดยไม่ได้ยึดโยงเข้ากับการเพิ่มประสิทธิภาพ จึงเป็นภาระงบประมาณในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันประเทศไทยยังคงติดอยู่ในกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางจากภาวะเศรษฐกิจโดยรวมที่ชะลอตัวลง เนื่องมาจากความล่าช้าในการเปลี่ยนผ่านด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย การลงทุนลดลง รวมถึงการขาดแคลนบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนา ขณะที่หนี้สาธารณะเพิ่มสูงขึ้นแต่รายได้เข้าประเทศลดลง กระทบต่อเสถียรภาพทางการเงินการคลัง นักลงทุนขาดความเชื่อมั่น ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ และขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศลดลงจากอันดับ 29 ในปี 2557 มาอยู่อันดับ 30 จาก 61 ประเทศทั่วโลกในปี 2558 (Office of the National Economic and Social Development Board, 2017)

นอกจากปัญหาด้านเศรษฐกิจและด้านเกษตรกรรมดังกล่าวแล้ว ในด้านกฎหมายก็มีปัญหาอุปสรรคเนื่องจากกฎหมายหลายฉบับยังไม่ได้มาตรฐานสากลเนื่องจากล้าสมัยและกระบวนการตรากฎหมายยังมีจุดอ่อนหลายประการ อาทิ มีความล่าช้า ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ขาดการเตรียมความพร้อมให้กับผู้นำไปปฏิบัติ ขาดการวิเคราะห์ผลกระทบอย่างรอบด้าน มุ่งควบคุมมากกว่าส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว มีการรวมอำนาจไว้ที่องค์กรระดับสูง การบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ผู้ถูกบังคับใช้กฎหมายไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมอย่างเพียงพอทำให้เกิดการถูกเอาเปรียบและได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ประกอบกับการเข้าร่วมลงนามในพิธีสาร ตราสาร และข้อผูกพันอื่น ๆ ภายใต้ความร่วมมือขององค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ ของประเทศไทย อาทิ ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) พันธกรณีสหประชาชาติเพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการเข้าร่วมเป็นรัฐภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003 (UNCAC) เพื่อร่วมกันป้องกันและปราบปรามการทุจริตในระดับสากล เป็นเงื่อนไขให้ภาครัฐต้องปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบตลอดจนแนวปฏิบัติงานให้ได้มาตรฐานสากล สอดคล้องกับพันธกรณีที่ประเทศไทยได้ทำความตกลงไว้กับต่างประเทศเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานให้เป็นไปตามข้อตกลงที่ได้ร่วมลงนามไว้ (Office of the National Economic and Social Development Board, 2017)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ อันได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง หนังสือ เอกสารและตำราทางวิชาการ คุชชินพจน์ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) อันเป็นข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ที่ครอบคลุมถึงนโยบายของรัฐ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หลักการและเหตุผลในการตราบัญญัติของกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมทั้งสาระสำคัญของกฎหมาย มติคณะรัฐมนตรี มติคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มติคณะกรรมการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แนวคิดของส่วนราชการต่าง ๆ รวมทั้งการดำเนินงานของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ผลการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่แผนพัฒนา ฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 12 แผนปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติและผลกระทบทางกฎหมายที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมทั้งสภาพปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากผลกระทบดังกล่าวและสภาพปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการ

วิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และสรุปข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการวิจัยมาวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามของการวิจัย (Research question) โดยใช้วิธีวิเคราะห์จากแนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ผลการวิจัย

ผลกระทบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 12 รวมทั้งแผนการปฏิรูปประเทศและยุทธศาสตร์ชาติ ที่มีผลต่อกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อหาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมและเป็นธรรมในการปรับปรุงแก้ไขและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของไทย

พบว่าการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเชื่อมต่อกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในลักษณะการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ โดยในแต่ละยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาฯ ได้กำหนดประเด็นการพัฒนา พร้อมทั้งแผนงาน โครงการสำคัญที่ต้องดำเนินการให้เห็นผลเป็นรูปธรรมในช่วง 5 ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ โดยมีกลไกตามลำดับต่าง ๆ และกลไกเสริมอื่น ๆ ในการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมาย (Office of the National Economic and Social Development Board, 2017)

สำหรับการพัฒนาในภาคเกษตรมีความล่าช้ากว่าในสาขาเศรษฐกิจอื่น ๆ ผลผลิตการผลิตต่ำเนื่องจากการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้สนับสนุนมีน้อย ในขณะที่คุณภาพดินแย่ง มีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม และการบริหารจัดการน้ำยังไม่เป็นระบบ สาขาเกษตรต้องเผชิญกับความผันผวนของสภาพภูมิอากาศและราคาสินค้าโดยไม่มีระบบประกันความเสี่ยงที่เหมาะสม การให้ความช่วยเหลือโดยรัฐในลักษณะของการอุดหนุนโดยไม่ได้ยึดโยงเข้ากับการเพิ่มประสิทธิภาพจึงเป็นการงบประมาณในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ยังพบว่า ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มีแนวทางการพัฒนาด้านกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่จำเป็นต้องมีการกำหนดและปรับปรุงให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อมในช่วงเวลานั้น ๆ จึงจะสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุดังกล่าว งานวิจัยครั้งนี้จึงได้ค้นพบแนวทางในการปรับปรุงและบังคับใช้กฎหมาย จึงควรกำหนดกรอบที่เป็นประเด็นหลักของการพัฒนาประเทศที่กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรมครอบคลุมมิติต่าง ๆ ควรมีการกำหนดยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ควบคู่กับยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ที่มีความสำคัญต่อภาคการเกษตรส่งเสริมและสนับสนุนผลักดันยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมข้อค้นพบสามารถสรุปในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายด้านเกษตรแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12 ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงนโยบายด้านเกษตร แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12

แผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติ	นโยบายด้านเกษตร
ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)	(1) เพิ่มปริมาณการผลิตด้านเกษตรกรรม (2) ส่งเสริมการปรับปรุงวิธีการผลิต (3) ปรับปรุงเร่งรัดการสงวนป่าไม้ (4) ปรับปรุง บำรุง รักษา และสร้างแหล่งผลิตและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืดและสัตว์น้ำ (5) เผยแพร่และส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ (6) ดำเนินงานพัฒนาการท้องถิ่นในชนบท (7) ดำเนินงานตามโครงการจัดที่ดิน (8) ดำเนินงานปรับปรุงนิคมสร้างตนเองที่มีอยู่แล้ว
ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)	(1) เร่งปรับปรุงขยายพื้นฐานทางการเกษตรให้มั่นคง (2) พัฒนาศักยภาพเกษตรกรที่มีคุณค่าในการเกษตร (3) ปรับปรุงการค้นคว้าวิจัยการเกษตรให้ทันสมัยและก้าวหน้าอยู่เสมอ (4) ส่งเสริมการผลิตและปรับปรุงคุณภาพผลิตผลให้ได้ปริมาณและมาตรฐาน ตามความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ (5) ปรับปรุงระบบสังคมของเกษตรกรให้มีฐานะการครองชีพและสวัสดิการ (6) ปรับปรุงระบบถือครองที่ดินให้เกษตรกร (7) ส่งเสริมสถาบันเกษตรกร เช่น สหกรณ์ กลุ่มชาวนา สมาคมต่าง ๆ
ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)	การส่งเสริมสนับสนุนด้านการเกษตร เร่งรัดการผลิตและการส่งออกสินค้าเกษตรให้ได้มากยิ่งขึ้น จัดตั้งเขตส่งเสริมการเกษตรเพื่อการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญบางชนิด ขยายงานวิจัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรและสถาบันทางการเกษตร เพื่อให้การสนับสนุนในเรื่องของปัจจัยการผลิตและการให้สินเชื่อ
ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)	กำหนดเป้าหมายการขยายตัวทางการเกษตร ปรับปรุงระบบชลประทานขนาดเล็กและขนาดกลาง เพื่อสนับสนุนการปลูกพืชหลายครั้งในรอบปี ปรับปรุงโครงสร้างการผลิตในระดับไร่นา การวิจัยและค้นคว้าทางการเกษตร โดยเฉพาะการปรับปรุงพันธุ์พืชและสัตว์ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ปรับปรุงคุณภาพที่ดิน และการจัดระบบการปลูกพืชให้เหมาะสมกับคุณภาพที่ดิน
ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)	ดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตทางการเกษตรจากที่เคยเพิ่มผลผลิตด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูก เปลี่ยนเป็นการเพิ่มผลผลิตด้วยการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น เร่งรัดการกระจายการถือครองที่ดิน
ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)	ได้เน้นการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตด้านการเกษตร เพื่อให้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่และยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้สามารถใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ใหม่ให้แก่เกษตรกรอย่างทั่วถึง ปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตทางการเกษตร โดยการลดต้นทุนการผลิต
ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)	เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน แผนพัฒนาการเกษตร เน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการกระจายผลของการพัฒนาและการจัดการเรื่องทรัพยากรธรรมชาติทางการเกษตรควบคู่กับการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างเป็นระบบลุ่มน้ำทั้ง 25 ลุ่มน้ำทั่วประเทศ ด้านทรัพยากรที่ดิน มีเป้าหมายการพัฒนาในเรื่องการเร่งรัดการแก้ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินโดยวิธีการปฏิรูปที่ดินปีละไม่ต่ำกว่า 4 ล้านไร่

ตารางที่ 1 (ต่อ) แสดงนโยบายด้านเกษตร แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12

ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)	เน้นการฝึกให้เกิดความชำนาญด้านทักษะการพัฒนาการเกษตร (1) การรักษาสีตความสามารถในการแข่งขันสินค้าเกษตรในตลาดโลก (2) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการพัฒนาอย่างยั่งยืน และ (3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กรเกษตรกรให้เข้มแข็ง การปรับโครงสร้างการเกษตร การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนการผลิต
ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	มุ่งเน้นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกร การรักษาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภาคเกษตรในระดับที่เหมาะสม มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตัวเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร และสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกร โดยขยายกระบวนการพัฒนาการเกษตรแนวเศรษฐกิจพอเพียงให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ
ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)	มีการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีความสมดุลและยั่งยืนโดยให้สัดส่วนภาคเศรษฐกิจในประเทศต่อภาคการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นภาคการผลิตเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ใน 4 ทำการเกษตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนให้ครัวเรือนเกษตรลดการใช้สารเคมีในฟาร์ม รวมทั้งส่งเสริมฟาร์ม/โรงงานที่ผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้มีมาตรฐาน
ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)	แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไว้ 6 ด้าน โดยยุทธศาสตร์ด้านการเกษตรคือ “ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน” ให้มีความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน
ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)	สำหรับการพัฒนาในภาคเกษตรมีความล่าช้ากว่าในสาขาเศรษฐกิจอื่น ๆ ผลผลิตการผลิตต่ำ เนื่องจากการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้สนับสนุนมีน้อย ในขณะที่คุณภาพดินแยลง มีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม และการบริหารจัดการน้ำยังไม่เป็นระบบ

สรุปผล

ข้อค้นพบและองค์ความรู้ทางด้านวิจัยในการศึกษาครั้งนี้พบว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับนโยบายด้านเกษตร แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12 มีการพัฒนาครอบคลุมใน 4 ส่วนคือ 1) ทรัพยากรมนุษย์ 2) เทคโนโลยีการเกษตร 3) ระบบสาธารณูปโภคที่สำคัญต่อการทำการเกษตรและการขนส่ง 4) การสร้างกลุ่มหรือองค์กรทางด้านการเกษตรกรให้เข้มแข็ง ในการศึกษาการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินของต่างประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเทศที่ประสบความสำเร็จในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอย่างประเทศญี่ปุ่น พบว่านโยบายและมาตรการของรัฐบาลญี่ปุ่นในด้านการเกษตรกรรมนั้น ญี่ปุ่นใช้กฎหมาย Basic Law Food, Agriculture and Rural Areas 1999-2004 เป็นแนวทางพัฒนาทางการเกษตรของชาติ กฎหมายฉบับนี้เน้นทางด้านเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และลดช่องว่างรายได้ภาคเกษตรกับภาคอื่น ๆ ดำเนินงานในด้านความมั่นคงในอุปสงค์อาหาร (stable food supply) การพัฒนาเกษตรให้ยั่งยืน โดยการพัฒนาระบบการจัดการและองค์กรด้านเกษตรเพื่อให้สามารถแข่งขันด้านต้นทุนการผลิตในตลาดโลก เน้นถึงบทบาทอันหลากหลายของภาคเกษตร และการพัฒนาพื้นที่ชนบท และสวัสดิการตลอดจนสาธารณูปโภคต่าง ๆ นอกเหนือ จากการมุ่งเน้นการผลิตให้ได้ผลผลิตเพิ่ม และได้ประสิทธิภาพ และการชดเชยราคาในระบบการเกษตรดั้งเดิม โดยองค์ความรู้ที่ได้ทั้งหมดนี้ หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำเป็นข้อมูล และผลักดันเป็นนโยบายจะทำให้ภาครัฐนั้น สามารถแก้ปัญหาแบบองค์รวมและประหยังบประมาณในการดำเนินการแก้ปัญหา ที่จะทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนภาคการเกษตรดีขึ้น เปรียบเช่นในประเทศที่พัฒนาแล้ว เกษตรกรเป็นผู้มีรายได้สูงและร่ำรวย

อภิปรายผล

ผลกระทบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 12 รวมทั้งแผนการปฏิรูปประเทศและยุทธศาสตร์ชาติ ที่มีผลต่อกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อหาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมและเป็นธรรมในการปรับปรุงแก้ไขและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของไทย พบว่าประเด็นวิเคราะห์ภาพรวมของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยมีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดการพัฒนาตามยุคสมัย มีแนวคิดพื้นฐาน จุดมุ่งหมายหลัก รูปแบบวิธีการและกระบวนการจัดทำแผนตลอดจนแนวทางการบริหารจัดการแผนพัฒนาฯ ที่แตกต่างกันออกไป โดยอาจจำแนกได้เป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-4 ภาครัฐเป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการแผนสู่การปฏิบัติ โดยแผนพัฒนาฯ ระยะแรก จัดทำโดยกลุ่มนักวิชาการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ มีวัตถุประสงค์ที่เน้นการเพิ่มอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการลงทุนในโครงการพื้นฐานต่าง ๆ

ระยะที่ 2 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5-7 ภาคเอกชนเริ่มเข้ามามีบทบาทร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนา มุ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจรวมทั้งการพัฒนาชนบทและภูมิภาคในระยะนี้การเมืองในประเทศมีความมั่นคง แต่ความยากจนของคนในชนบทอยู่ในระดับสูง การพัฒนาจึงเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพและมุ่งแก้ปัญหาความยากจน โดยเฉพาะในช่วง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นความสมดุลระหว่างความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ การกระจายรายได้ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยผนึกกำลังภาคส่วนต่าง ๆ ในการป้องกันและ แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ขณะที่ประเทศได้เปิดเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น วิธีการวางแผนเริ่มเปลี่ยนจากรายสาขามาเป็นแผนงาน “เชิงรุก” อาทิ แผนงานการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก และแผนงาน การพัฒนาชนบท มีการกระจายการวางแผนลงสู่ระดับภูมิภาคและพื้นที่ให้เจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนเข้ามามี บทบาท และเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น

ระยะที่ 3 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-11 ภาครัฐพัฒนาขยายสู่ภาคประชาสังคมและชุมชน ขณะที่การขับเคลื่อนใช้กระบวนการมีส่วนร่วมหลากหลายรูปแบบในระยะนี้การวางแผนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นแผนเชิงยุทธศาสตร์ที่มุ่งกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกันสำหรับรองรับความผันผวนของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดและรูปแบบการวางแผนการพัฒนาประเทศสู่มิติใหม่ เน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม กระจายการวางแผนไปสู่ระดับล่าง มากขึ้น การบริหารจัดการแผนฯ สู่การปฏิบัติในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ดำเนินการโดยกำหนดแนวทางการแปลงแผนงานโครงการ และมาตรการที่ยึดพื้นที่ การกิจ และการมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนพัฒนาระดับชุมชน แต่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปี 2540 ส่งผลให้การบริหารจัดการประเทศมุ่งไปที่การแก้ปัญหาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

ระยะที่ 4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) การจัดทำกรอบของยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ ประเทศไทย 4.0 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ได้จัดทำกรอบพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งเป็น กรอบระดับโลก รวมทั้งการปรับโครงสร้างของประเทศไทยไปสู่ 4.0 และประเด็นการปฏิรูปประเทศต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่ ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็น

ศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฉบับที่ 9-11 และเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม

ข้อเสนอแนะ

1 การศึกษาผลกระทบทางกฎหมายของแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ศึกษาเฉพาะกรณีกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในครั้งนี้เป็นกรวิจัยเชิงเอกสารที่ยังมีจุดบกพร่องที่ควรมีการเพิ่มเติมโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและอภิปรายกลุ่มย่อยจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และภาคเกษตรกรรมกรเพื่อทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2 ควรมีการศึกษาเชิงสำรวจที่สอบถามความคิดเห็นจากประชาชนในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฉบับต่อไป (ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2565-2570)

3 ควรใช้รูปแบบการศึกษารูปแบบอื่นเข้ามาศึกษา เพื่อหาผลการวิจัยที่สามารถอธิบายได้ครอบคลุมมากกว่า เช่น การวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แตกต่างจากการวิจัยเชิงคุณภาพ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ทำให้ทราบแนวคิดความสำคัญของปัญหาเกี่ยวกับนโยบายของรัฐด้านเกษตรกรรม และผลกระทบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-12 รวมถึงแผนปฏิรูปประเทศและยุทธศาสตร์ เพื่อหาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมเป็นธรรมในการแก้ไขปัญหาการบังคับใช้กฎหมายด้านเกษตรกรรม

References

- Announcement of the Royal Command National Economic and Social Development Plan No. 9 (B.E. 2545-2549) dated 1 October 2001.
- Announcement of the Royal Command National Economic and Social Development Plan No. 10 (B.E. 2550-2554) dated 19 October 2006.
- Announcement of the Royal Command on the 12th National Economic and Social Development Plan (2017-2021) dated 29 December 2016, Announcement of the Government Gazette, Volume 133, Episode 115 A, dated 30 December 2016.
- Chaloemtiarana, T. (1983). *Thailand: The politics of Despoic Paternalism*. Bangkok: Thammasat University Press.
- Department of Trade Negotiations Ministry of Commerce. (2016). “*Lao People's Democratic Republic Information (Lao PDR)*”. Retrieved April 10, 2019, from https://www.dtn.go.th/files/60/ASIA/Lao_cp_0859_s.pdf
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (1982). *The evolution of agriculture in Rattanakosin*. Bangkok: Print Sector Partnership Limited.
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (1997). *Agricultural development during the 7th Development Plan (1992-1996) In the agricultural development plan during the National Economic and Social Development Plan Issue 10 (2007-2011)*. Bangkok: Office of Agricultural Economics.

- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2007a). *Agricultural development during the Second Development Plan (1967–1971) in the agricultural development plan during the 10th National Economic and Social Development Plan (2007–2011)*. Bangkok: Office of Agricultural Economics.
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2007b). *Agricultural development during the 4th Development Plan (1977–1981) In the agricultural development plan during the National Economic and Social Development Plan Issue 10 (2007–2011)*. Bangkok: Office of Agricultural Economics.
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2007c). *Agricultural development during the 5th Development Plan (1982–1986) in the agricultural development plan during the 10th National Economic and Social Development Plan (2007–2011)*. Bangkok: Office of Agricultural Economics.
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2007d). *Agricultural development during the 6th Development Plan (1987–1991) In the agricultural development plan during the 10th National Economic and Social Development Plan (2007–2011)*. Bangkok: Office of Agricultural Economics.
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2011). “The development of the agricultural past and review the situation” in the *Development Plan for Agricultural Development Plan, The National Economic and Social Issue 11 (2012–2016)*. Bangkok: Office of Agricultural Economics.
- Mooksong, C. (n.d.). “National Economic and Social Development Plan” in the database of political administration King Prajadhipok's Institute. Retrieved March 10, 2019, from <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=>
- Office of the National Economic and Social Development Board. (1987). *National Economic and Social Development Plan No. 6 (1987–1991)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (1992). *National Economic and Social Development Plan No. 7 (1992–1996)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2001). *National Economic and Social Development Plan No. 8 (2002–2006)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2011). *National Economic and Social Development Plan No. 11 (2012–2016)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2015). *The direction of the National Economic and Social Development Plan No. 12*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2016). *National Economic and Social Development Plan No.12 (2017–2021)*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). *National Economic and Social Development Plan No. 12 (2017–2021)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Office of the National Economic Development Council. (1960). *First National Economic and Social Development Plan, Phase 1 (1961–1963)*. Bangkok: Office of the National Economic Development Council.

- Office of the National Economic Development Council. (1967). *Second National Economic and Social Development Plan (1967–1971)*. Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Office of the National Economic Development Council. (1977a). “Progress in accordance with the National Economic Development Plan First Edition” In the 2nd National Economic and Social Development Plan (1967–1971). Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Office of the National Economic Development Council. (1977). “Summary of national development during the 3rd Development Plan (1972–1976)” In the fourth National Economic and Social Development Plan (1977–1981). Bangkok: Office of the Prime Minister.
- Office of Agricultural Economics. (2018). *Agricultural statistics of Thailand, 2018*. Bangkok: Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- Thandee, D. (2005). *The Development strategy of the Republic of Korea in the teaching materials, consisting of a set of courses for development and public choice*, Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press.